

ואולי זו כוונתו של ה"דברי יחזקאל" סימן מ"ה שכתב ליישב את דעת הרמב"ן כעין דברינו, והיינו שסובר הרמב"ן דמה שמונין מיום ט"ז בניסן אינו מצד עצם הזמן שהוא המחייב במצוה בספירת העומר כמו ט"ו בניסן שמחייב במצה, אלא משום דכתיב בקרא "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה וגו'", ואילו היה זמן הבאת העומר ביום אחר, ג"כ היה חיוב של ספירה. נמצא שמה שספירת העומר יש לה זמן קבוע אינו אלא מצד ההכרח ולא מצד זמנו בעצמותו, וזה לא נחשב למ"ע שהזמן גרמא. ודומה למצות מילה של האב שאע"פ שאינה בלילה מ"מ כיון שאין הזמן בעצמות מצות האב אלא במילת הבן, לא נחשב למצות עשה שהזמן גרמא.

עוד אפשר לומר קצת, דהנה בפרשתינו כשהתורה מונה את כל החגים, הרי בכל חג התורה מציינת את מועדו המדויק בחודש, כמו "בעשירי... יום הכיפורים" וכיו"ב. לבד מחג השבועות וימי הספירה הקודמים לחג שהם אינם מצויינים במועד מדויק, כך הספירה מצויינת רק בציון "ממחרת השבת". וממילא אפשר לומר שסובר הרמב"ן דמצות עשה שהזמן גרמא הם רק אותן מצוות שהתורה ציינה במפורש את מועד חלותו, משא"כ כשהתורה אינה מציינת את המועד במפורש זה לא נקרא מצות עשה שהזמן גרמא. ולכן מנה מצוה זו בין מצוות העשה שאין הזמן גרמא וממילא נשים חייבות.

סימן סג

שמיעת ניגונים וכלי זמר בספירת העומר

הנה פעמים רבות נשאלתי אודות שמיעת נגינות עם כלי זמר דרך הרדיו או ע"י קלטות בימי ספירת העומר. ואחרי שהתרתי שמיעת נגינות רגועות, שירי רגש וערגה וכיוצ"ב, הסברתי את הדברים באר היטב, איבעית אימא סברא, איבעית אימא מה שנראה לדמות מילתא למילתא, והכל בכל בערוץ הקודש "קול שמחה" שאכן כך גם נהגו, ובימי הספירה השמיעו נגינות של רגש וערגה. ולאחר מכן הצטרפו אלי גם הרה"ג ר' אהרן ירחי שליט"א, והרה"ג ר' ישראל פסח פיינהנדלר שליט"א [שאף שלח לי דברים שבכתב בענין זה] ועוד רבנים חשובים והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ובמותב תלתא כחדא הוינא נתקבלו הדברים בקרב הציבור החרד לדבר ה', וכל שהחמיר החמיר לעצמו ותבוא עליו ברכת כל טוב, ואנו את דברינו הבענו לכלל ולציבור, וכפי שכן ראוי לעשות בכוחה דהיתירא דעדיפא כמבואר בכמה מקומות בש"ס, ואשר אין להכביד על הציבור בדבר שאפשר להקל בו. ואמרתי בלבי אעלה את הדברים על הכתב למען יעמדו ימים רבים, וגם תהיה אפשרות לעיין בדברים לכל השואלים היקרים המבקשים לדעת דבר ה' זו הלכה.

מבואר בשו"ע סימן תצג סעיף א': "נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא. אבל לארס ולקדש שפיר דמי וכו'". וכתב שם במשנה ברורה סק"ג דהטעם הוא כדי שלא יקדמו אחר. והביא שם עוד מדברי המגן אברהם: ומותר לעשות ג"כ סעודת אירוסין, ועכשיו שאין מקדשין אלא בשעת נישואין מ"מ מותר לעשות שידוכין ולעשות סעודה. אבל לעשות ריקודין ומחולות נהגו איסור וכ"ש בשאר ריקודין ומחולות של רשות בודאי יש לזהר — עכ"ד. [ובפרמ"ג בשם אליה רבה הסתפק אם יש להקל בריקודין ומחולות של רשות לאלה שפוסקים כדעת הרמ"א, והיינו עד ר"ח אייר ומר"ח סיון עד עצרת, וכמדומני שלא הקפידו בכך].

עכ"פ מבואר להדיא דכל מה שאסרו הוא "ריקודין ומחולות", והיינו כענין שאמרו רבותינו ז"ל "כיצד מרקדין לפני הכלה" וריקודין הוא אפילו בעצמו בלבד, ומחולות היינו עם אחרים [ולאחר זמן אמרו לי שכן שמעו גם מפי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל], אבל לשמוע נגינה וכ"ש נגינה של רגש דאפילו אינה יכולה להביא לידי ריקודין ומחולות פשיטא דשרי.

והנה בשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן קיא דן אי שרי לערוך סעודת מרעים בימי הספירה עם כלי זמר בלא ריקודים ומחולות לטובת מגבית לדבר מצוה. וראשית דבר כתב להוכיח דהמנהג הוא שלא להתענג מכלי זמר בימי הספירה, וגדול כוח המנהג עד דיש לומר דנוגע באיסור דאורייתא דהוי כמו נדר. אולם בסוף דבריו שבענין זה כבר לא כתב דהוא מנהג שלא לשמוע כלי זמר, אלא "וע"כ אף אם יהיה מנהג זה של איסור כלי זמר בימי הספירה, רק תוספת חומרא על המבואר בשו"ע ונו"כ (בסי' תצג) די לנו שלא להתירם מטעם הנ"ל".

הנה בתחילה הביא ממש"כ החת"ס בתשובה (יו"ד סי' קז) מדברי הר"ן בנדרים (ח) דכל שמקבל על עצמו לעשות מצוה הוי מן התורה וכו'. אבל מי אומר שכאן זו מצוה, הרי ראשית דבר יש להוכיח שיש בזה משום מצוה, ולאחר מכן אפשר לטעון דאם קיבל על עצמו לעשות מצוה זו, הרי זו כקבלה ונחשבת לו כמצוה מן התורה. אבל כאן בשום מקום לא כתוב דהוא בכלל מצוה. ובמנחת יצחק עצמו כתב בסוף דבריו דודאי הוא רק תוספת חומרא. ואמנם אף על זה כתב "דדי לנו שלא להתירם", ולא כתב למה די לנו שלא להתירם. ובכל מקרה משמע דזה ודאי שלא נחשב לו כנדר וכמו שרצה לומר בתחילת דבריו.

ובהמשך דבריו שם סק"ב הוכיח דאם ריקודין ומחולות אסור, הרי כ"ש דכלי זמר אסור דהוי שמחה יתירה. וכן מכיון דאחז"ל דאין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר, ועל כן הב"י (בסי' תקס) התיר לזמר בכלי שיר בשמחת חתן וכלה בזמה"ז. ועוד הוכיח שם דשמחת נישואין הוא ע"י כלי שיר.

ובאמת אין לכאן ראיה כלל ועיקר מענין כלי זמר בשמחת נישואין, שהרי בסימן תק"ס מבואר דבכל השנה אסור לשמוע כלי זמר מטעם "אל תשמח ישראל אל גיל וגו'" ומשום אבילות על החורבן, ורק בשמחת נישואין התירו וכמו שכתב הבית יוסף

שם. אך כל זה החמירו גם כהיום הזה [ובאמת שבעו"ה אין מקפידין בזה כלל ועיקר, ואינני יודע על מה סומכין לשמוע תזמורת לדבר הרשות בזמ"ז] שלא לשמוע תזמורת ממש, בכל ימות השנה, אבל מי מקפיד שלא לשמוע נגינה בכלי זמר מתוך הרדיו או מתוך קלטות? הרי אלו דברים שבכל יום שאין בית אשר אין בו מכשירי הקלטה וקלטות לסוגיהם ומיניהם עם כל הזמרים ומקשיבים לקולם ברוב שמחה ותענוג. והנה להם לישראל שבודאי לא היו עושים דבר שיש בו איסור גמור. ועל כרחק דכל ההקפדה היא רק בתזמורת ממש ולא מה שאנו שומעים מתוך קלטות. ועל כן אין ראיה לענינינו, דבודאי איש לא אמר להתיר כלי זמר ממש שזה אסור גם בכל השנה, ומה שהתרנו הוא רק שמיעה מתוך ערוצי הקודש וקלטות, ועוד החמרנו להוסיף בזה חומרא, שישמעו רק נגינות של רגש וערגה ולא ניגונים שיבואו לכלל ריקודין ומחולות.

עוד כתב להוכיח ממה שמבואר במג"א (סי' תקנא סק"ט) דאסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך עיי"ש. הרי שלא הזכיר אלא ריקודין ומחולות, ומ"מ הלכה פסוקה היא בפי גדולי האחרונים דגם כלי זמר בלבד אסור, ובאמת דגם זה אינו ראיה, משום שכל דיני אבלות שבימי בין המצרים שונים לגמרי ממה שאנו נוהגים בימי הספירה, דבימי הספירה אינו אלא מנהג [וח"ו אין לזלזל במנהגים, אבל זה ברור בכל הפוסקים שבענינים שנוגעים למנהג, הרי שבתנאים מסויימים הקלו יותר, וכאלה דוגמאות תמצא לרוב] ואילו ימי בין המצרים הם ימי אבילות מדינא דגמרא כמבואר במשנה בתענית (כו) משנכנס אב ממעטין בשמחה, וכתבו התוספות פ"ק דמגילה (ה,ב) דהיינו שאין שמחין כלל [אמנם יעויין מה שהעיר שם בשו"ע סימן תקנא ובשעה"צ סק"א מדברי התוספות ביבמות (מג,א) דמשמע שלא כדברי התוספות במגילה שם]. ולדעת הרמ"א שם הנהיגו באשכנז להרחיב את הדינא דגמרא כבר מי"ז בתמוז. ועכ"פ ברור דהאבילות דרבים של חורבן ביהמ"ק, חמיר טפי מהמנהג שנהגו אחרי מותם של תלמידי ר"ע. ומה גם שהמנח"י ציין שהלכה פסוקה היא בפי גדולי האחרונים לאסור כלי זמר גם מי"ז בתמוז. ולענ"ד הוא עצמו ג"כ אינו אלא מנהג שכך הנהיגו ואין לזה מקור בראשונים. אבל עכ"פ כאן כך נהגו מחמת חומרת האבילות והפורענות של חורבן ביהמ"ק שמטעם זה אסור בכלי זמר גם בכל השנה ולא רק בימים אלו.

וגם מה שכתב בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן קס"ו בסוף התשובה [לענין שמיעת כלי זמר במגבית לצורך צדקה שעושים לכבוד התורמים] "וע"י הרדיא אם נשמע זמרא דפומא מותר ואם בכלי זמר אסור. ובימי ספירה יש לאסור בזמרא דמנא אף להמתירין" — עכ"ד. ובכן, לא ראיתי בימינו מי שאוסר לשמוע זמרא דמנא ע"י כלי זמר דרך הרדיו או ע"י קלטות. ומי שאוסר כן כל השנה, באמת יהיה אסור לו גם בימי הספירה בקל וחומר. אולם מכיון שבימינו נהגו להתיר לשמוע כלי זמר הן מהרדיו והן מקלטות, אין שום טעם לאסור לשמוע כלי זמר גם בימי הספירה, ובפרט זימרא כזאת שאינה יכולה להביא לכדי ריקודין ומחולות.

ודאתינן להכי, נראה להביא ראיה ממקום אחר לענינינו. דהנה מבואר בשו"ע סימן

תקמ"ה סעיף א' לענין דיני חול המועד: "אסור לכתוב בחוה"מ ואפילו להגיה אות אחת בספר". וכתב הרמ"א: "ולצורך רבים יש אוסרים כל שאינו לצורך המועד (תרומה"ד סי' פה) ויש מתירין (כל בו וב"י) ונהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן". וראה שם במשנ"ב ובביאור"ל באריכות. ועכ"פ משמע דמעשה אומן לא התירו. וכל זה הוא משנה במועד קטן (יח). וידועה מחלוקת הפוסקים דיש הסוברים דמלאכה בחוה"מ אסור מדאורייתא וכן היא דעת הרי"ף כפי שהובא בטור בשמו בסימן תקל"ו, וכן נראה מן השאלות פ' וזאת הברכה, והאשכול והרי"ף גיאות והרשב"ם פ' ערבי פסחים (ק"ח) שפירש "המבזה את המועדות" דקאי על חוה"מ, ומזה הוכיחו התוספות בחגיגה (יח) דס"ל דאסור מן התורה מלאכה בחוה"מ. וממילא מוכח דגם רש"י סובר דאסור מן התורה, דגם הוא פירש כרשב"ם במכות (כג) ובסנהדרין (צט), וכ"כ בשבולי הלקט סימן רכג. אמנם גם הרבה פוסקים סוברים דהוא רק דרבנן, וכן היא דעת הרמב"ם פ"ז מהל' יו"ט, ור"ת וריב"א בתוספות חגיגה (יח) וסמ"ג, וריא"ז המובא בשלטי הגיבורים, והרא"ש והמרדכי, ועוד. והרמב"ן עשה בענין זה פשרה, שכל מלאכה שאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד הוא מן התורה, ושהיא לצורך המועד היא מותרת אף מלאכת אומן ואע"ג דאית ביה טירחא יתירא. וכן כל דבר האבד אע"פ שאינו לצורך המועד, מותרת אותה מלאכה ואע"ג שהיא טירחא יתירה, וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות, ועיקר חוה"מ ודאי דבר תורה הוא. ולזה הסכים הרשב"א ספ"ק דע"ז והריטב"א במו"ק וכן הכריע הב"ח להלכה כשיטה זו, ועוד ראשונים.

ולפי"ז כתב בביאור הלכה סימן תק"ל [בסוף דבריו] דלפי"ז כשיזדמן איזה ספק במלאכת חוה"מ [לבד מהדברים שלדעת הרמב"ן והרשב"א הם דרבנן] צריך להחמיר, דהוא ספק בשל תורה וכו' ועכ"פ אין למהר להקל כי אם לצורך גדול — עכ"ד. ובפרט שאמרו רבותינו ז"ל "כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז" (פסחים ק"ח, א).

והנה למרות חומר ענין עשיית מלאכה בחוה"מ שעיקרו הוא מן התורה, כתבו האחרונים להקל ולהדפיס עיתונים חרדיים בימי חוה"מ [וראה מאמר ב"קול סיני" ניסן תשכ"ג מהגר"ע יוסף שליט"א]. אבל עיתונים אחרים לא התירו בשום אופן, ואדרבה, הובא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דלפי המבואר בסימן תקל"ח במג"א סק"ב דכמו שאסור ליהנות ממעשה שבת ויו"ט, כך אסור ליהנות ממה שנעשה בחוה"מ באיסור. ואפילו להסוברים שמלאכת חוה"מ רק מדרבנן, מ"מ כמו שהמגביה תרו"מ או מטביל כליו בשבת במזיד אסור ליהנות מזה בו ביום (עיין סימן של"ט במשנ"ב ס"ק כה), וה"ה נמי התופר בגד חדש בחוה"מ, אסור גם לאחרים ללובשו בחוה"מ. וה"ה גם כשנדפס באיסור. ולפי"ז כשהעיתונים אינם לפי רוח התורה אשר הדפסתם הוא באיסור בכל השנה וכ"ש במועד, אסור לקרוא בהם בחוה"מ אפילו מקופיא, משום דחשיב כנהנה ממעשה שבת ויו"ט דאסור, ועוד האריך בענין זה.

אבל להדפיס עיתונים חרדיים הקלו בזה וכמו שהובא בשמירת שבת כהלכתה ח"ב (פרק סח סעיף יג): הנוהגים להקל ולהוציא עתון דתי בחוה"מ, יש להם על

מה לסמוך ואין למחות בידם, כיון שאפשר להחשיב את הדפסת העתון לצורכי הרבים, מאחר שהורגלו בני אדם לקרוא בעתונות לדעת את חדשות העולם, ואם לא ימצאו עתונים דתיים, ילכו ויקראו עתונים אחרים, וגדול החשש שידבקו בדברי המינות שבעתונים אלה. ועוד יש מקום לומר, שאם לא יופיעו העיתונים במועד, יהיה בזה משום דבר האבד וכו'. ועוד הוסיף שם דעתון דתי המופיע בחוה"מ, מותר לפרסם בו כל סוגי מודעות גם אם אין בהם צורך המועד, והביא כן בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ונימוקו עמו, כיון שצריכים למלא את דף העתון, כי אי אפשר שיופיע חציו ריק או בחצי הגודל, כי הרי האנשים רוצים בגודל הרגיל של כל השנה. וא"כ מה לי אם מכניסים בו ידיעות אחרות שאין בהם כל צורך לדעת ליהודי שומר מצוות, ומה לי אם מכניסים בו כל סוגי מודעות — עכ"ד. ועוד הוסיף שם בהערות להתיר גם חדשות הבורסה, וגם הוסיף טעם של הפסד מרובה לעיתון אם לא יכניסו מודעות בחוה"מ.

ואם כך התירו במלאכות אסורות שהוא דינא דגמרא, ויסודו מן התורה, ושעליו אמרו "כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז", אבל מצאו כאן היתר להדפיס עיתונים דתיים כדי שלא יקראו עיתונים אחרים שאין רוח חכמים נוחה מהם, הרי ק"ו בן בנו של ק"ו בדבר שביסודו הוא מנהג, וגם לא כתוב בשם מקום לאסור "כלי זמר" ורק ריקודין ומחולות אסרו, הרי פשוט הדבר כביעתא בכותחא דיש להתיר לשמוע גם כלי זמר, כדי שלא ילכו לשמוע נגינות אסורות, ויעבירו לערוץ אחר שתאחזנה פלצות ממה שמשמיעים שם דברי נבלה, מינות ואפיקורסות וגם ג' עבירות החמורות, ה' ירחם.

אוצר החכמה

ובפרט בימינו שרגילים לשמוע בכל השנה זמירות שירות ותשבחות, וכל אדם יש לו בביתו מכשירי הקלטה וקלטות לרוב, ואין הדברים משמחים כל כך כמו בשנים שעברו שלא היו רגילים בכל אלו. וגם לרבים זה נחשב להם כרפואת הנפש לשמוע זמירות ופסוקים עם כלי זמר, והדבר מציל אותם מדכאון, מחשבות רעות וזרות, ומקיימים מאמר קדושים "מצוה גדולה להיות בשמחה" גם בימי הספירה שעכ"פ איננו מראים את השמחה בחוץ, אבל בפנימיות יש להיות שמח, כי העצבות מביאה את האדם לידי חטאים ומרעין בישין.

ובפרט כאשר שומעים זמרה של רגש וערגה לקוב"ה שלא רק שאין הדבר מביא לידי ריקודין ומחולות אלא אדרבה, עוד מביא את האדם לידי תשובה ומעשים טובים, וכמו שאמרו רז"ל שעולם הזמרה שבעולם האמת נמצא ליד עולם התשובה, כי לפעמים — רבים באים לידי הרהורי תשובה דוקא ע"י זמרה של ערגה וכיסופין לבורא עולם וכמש"כ "אנעים זמירות ושירים אערוג כי אליך נפשי תערוג".

עוד הובא בספר דעת תורה על שו"ע הל' תשעה באב סימן תקנא סעיף ט על מה שכתב שם הרמ"א שאין שוחטים כי אם לצורך מצוה וכו'. והביא שנשאל מהרב אבד"ק פאלטשעץ, באשר שיש שם שוק ויריד בימים שבין ר"ח לט"ב, והמנהג שאין קובעין מקולין פתוחין למכירת בשר כשר בימים אלו, אבל ע"י היריד אם יעכבו

מלמכור בשר בהמה בפרהסיא, יהיו אנשים שהולכים לטבחי עכו"ם ויקחו בשר טריפה. והרב צידד לבטל המנהג ולקבוע ספסלין למכירת בשר בהמה כשר, דאף כשפשע לא אמרינן חטא כדי שיזכה חבירך, מ"מ בנידון דידן דעי"ז ינצלו רבים מהפושעים מבשר טריפות, יש להקל וכו'.

ושם הוסיף על זה המהרש"ם בדעת תורה, דבנידון דידן הוי רק מנהג בעלמא שלא למכור בשר כשר בפרהסיא, ובהמנהג ליכא משום לא תסור, כמו שכתבו רש"י ותוספות בסוכה (מד,ב). ואף דברמב"ם פ"א מהל' ממרים מבואר דגם במנהג איכא משום לא תסור, ומצינו בפסחים פ"ג דלגבי איסור שמנו של גיד, שהוא רק מנהג, ישראל קדושים העמידו דבריהם ואינו נאכל בקרבן פסח. ועיין בהעמק שאלה על השאלות פ' וישלח (שאלתא כד). וכתב שם דכנראה לרש"י ותוס' בסוכה הנ"ל מיירי במנהג שנהגו באיזה מקומות, ולכן ליכא בזה משום לא תסור.

ועיין שם שהביא מתשובת חיים שאל ח"א סימן ו' דמוכח קצת דמוטב לבטל מנהג אם עי"ז ינצלו ממכשול איסור תורה ע"ש לענין גילוח בימי העומר שנשאל בדין עיר שרוב ישראלים שם מגלחים זקנם בתער, ואינם מקבלים תוכחה וכו'. ויהי היום ועלתה על לב ראשי העם לגדור הפירצה ולעשות תקנה בועד הכללי לשמור ולעשות תגלחם במספרים או בסם ולמען יקבלו ההמון דבר זה, יתירו להם לגלח בימי העומר, כי בזה אפשר שיקבלו ותהיה תקנה זו כשאר תקנות הקהל אשר רובם מקיימים אותם, ע"כ השאלה.

והשיב שם, ובתוך דבריו כתב בזה"ל: אכן אם מעלת רבני העיר וראשי הקהל עיניהם תחזינה מצרים ואמדי דעתייהו דאין המון העם נשמעים להם אם לא בהתיר להם מנהג העומר, כולי האי ואולי, נראה פשוט דחובה מוטלת לבטל מנהג העומר כדי לקיים איסורי תורה, וכמו שנתבאר מפי תלמיד ערוך וכו'. ...וה"ה בנ"ד דאם באמת לא מקבלי שלא להשחית זקנם בתער כי אם בהתיר להם לגלח בעומר, שרינן להו, דאינו אלא מנהג בעלמא וכבר נודע מש"כ האחרונים דמנהג שהוא משום פרישות ואינו משום סייג, קיל טפי ממנהג שהוא משום סייג, וכ"ש במנהג זה מכל הטעמים הנאמרים וכו' עכ"ד.

ומכל זה אנו רואים שבמקום שיש חשש שיעברו על איסור גדול ואפילו איסורים דאורייתא, בודאי שיש מקום להקל לשמוע נגינות רגש אפילו עם כלי זמר. והרי יש שכתבו שבענין זה אפילו מבטלין מנהג ידוע [וכאן אין זה מנהג ידוע וגם אין מקור למנהג כזה], ואפילו מתירין איסור גילוח בימי העומר שהוא מנהג ותיקין ומובא בראשונים כמו הטור (סימן תצג) והר"י ן' שועיב בדרשת יו"ט א' של פסח כמו שהובא בבאר הגולה סי' תצג, כדי שלא יעברו על איסור תורה של תגלחת בתער כל השנה. הרי כשיש חשש שיעברו על איסור ממש בודאי שיש להקל במנהג וכ"ש כאשר יש ספק על המנהג ומקורו וכמו שנתבאר כאן באריכות.

וראה עוד מה שכתב בשו"ת דבר יהושע ח"ג סי' סג להגאון רבי יהושע מנחם אהרנברג זצ"ל, וז"ל: "...וכן אומרים שגם בימי הספירה אין לשמוע כלי זמר, אבל

יתכן שאיתרא או נשתרבב מה שאסור לעמוד במקום מזמוטי חתן וכלה וכמש"כ לעיל דגם כלי זמר שמעוררין שמחה בכלל, אבל זמירות שאינם לשמחה אלא להנאה או לכבוד כנ"ל לא ידענא שום מקור לאיסור. ועיין במג"א סי' תצג סק"א שנהגו לאסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות בימי הספירה, ואילו משמיעת כלי זמר לא הזכיר כלל....".

ולענין מה שיש נוהגים לאסור שמיעת כלי זמר אבל שירים בפה מתירים בשופי, ואפילו שירים שמחים, כתב שם קודם להנ"ל דמה שמלוין את החתן והכלה בכלי זמר אין שום איסור לאבל לשמוע ניגונים אלה "דאלו אינן לשם שמחה אלא לכבוד חתן וכלה כדרך שמלוין מלך וגדולי ישראל בשירה וזמרה, ואינם בכלל מזמוטי חתן וכלה. דבאמת לא מצאתי בעניי בשום מקום שאסרו לאבל לשמוע כלי זמר וכמש"כ מעכ"ת, דמה לי אם מזמרינן בפה מה לי מזמרינן בכלי וכו'" — עכ"ד.

וכן ראה בספר "אז נדברו" להגרי"ב זילבר שליט"א (חלק י, סימן כג) וז"ל: בחוה"מ פסח מותרים בכלי זמר אף שאסור בכל השנה ... ובפרט שבספירה העיקר הוא מנהג, ואינו ברור אם יש מנהג על כלי שיר מכיון שזה אסור בלא"ה ... — ע"כ.

על כן הדבר פשוט וברור דיש להתיר לשמוע נגינה שקיטה גם עם ליווי של כלי זמר בימי הספירה, וכן שמעתי בשם רבנים גדולים וחשובים שליט"א שאף הם התירו כה"ג, ולא הבאתי את הדברים כאן בשם, כיון שלא שמעתי בעצמי, רק מכלי שני. אבל כיון שאמרתי את כל הנזכר גם בערוצי הקודש, היו כמה ת"ח שהתקשרו אלי וסיפרו לי בשם רבותיהם שגם הם נטו להתיר כמשנ"ת. וכן נלענ"ד פשוט להתיר בכה"ג, ובפרט אחר ששמעתי שיעורו של הגר"ש דייכובסקי שליט"א חבר ביה"ד הגדול [בכנס המ"א לתורה שבע"פ] להתיר כה"ג גם בימי בין המצרים. ואף שזהו אַבְּל של כלל הציבור, וא"כ כל שכן בענינינו, והשי"ת יצילנו משגיאות.

ואביא כאן כמה דברים מדברי הגר"ש דייכובסקי שליט"א, וכפי שהדברים נתפרסמו בבטאון התורני "תחומין" (חלק כא — תשס"א, עמוד 67).

בשו"ע אין כל רמז לאסור שמיעת מוזיקה, בכלי זמר או בפה, דווקא בימים אלו. דברי המגן-אברהם (תקנא, י), ש"אסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך" (הובאו במשנה ברורה ס"ק טז) אינם מתייחסים למוזיקה.

בשו"ת מנחת יצחק (חלק א, סימן קיא) העיר, כי אכן לא הוזכר ענין זה, "ומכל מקום הלכה פסוקה היא בפי גדולי האחרונים, דגם כלי זמר בלבד אסור". לדבריו, המקור לכך הוא בפרי מגדים (אשל אברהם תקנא, י), שכתב על איסור ריקודים ומחולות שהביא המגן אברהם: "וישראל שפרנסתו כלי זמר אצל אינו ישראל בית המשתה — יראה כדי פרנסה שרי". מזה הוכיח שאיסור ריקודים ומחולות הורחב גם

לכלי זמר. מקור נוסף הביא משו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שסח) שדן אם מותר לאבל ללמוד מוזיקה, מאחר שאבל אסור בשמחה, והסיק לאיסור.

אולם יש להשיב על דבריו: הפרמ"ג לא גזר גזירות חדשות ללא מקור הלכתי. וכך כתב בהקדמתו: "לפעמים כתבתי איזה דין מחודש... ורשמתי אצלו שושן ותבנית יד, לומר, ראה זה חדש הוא". בנידוננו לא מופיעים ציונים אלו. על כרחך, מדובר במי שמנגן בבית המשתה לצורך ריקודים ומחולות, ועל כך הוסיף בפרמ"ג: הריקודים והמחולות עצמם נאסרו, אך המנגן לצורכם ועושה זאת לפרנסתו — מותר. מעולם לא אסר בעל פרמ"ג מוזיקה שאינה מיועדת לריקודים ומחולות.

תשובת מהר"ם שיק אינה נוגעת לימי בין המצרים, אלא לאבילות יחיד, שהיא חמורה מאבילות דרבים. הדבר ניכר מהשינוי שבין הכותרת בשו"ע יו"ד (סימן שצא), לפיה "אבל אסור בכל מיני שמחה", לבין הכותרת שבאו"ח (סימן תקנא): "משנכנס אב ממעטין בשמחה". ואע"פ שהמג"א כתב "שאין שמחין כלל", מכל מקום איסור השמחה באבל, מקיף ורחב בהרבה מאיסור השמחה בימי בין המצרים.

נמצא, שמוזיקה קלסית, למשל, שאינה מוזיקה המביאה לריקודים ומחולות ואינה מנוגנת בבית המשתה, אינה בכלל האיסור. ואכן, שמעתי מהרב שבתי רפפורט שליט"א, בשם זקנו הר"מ פיינשטיין זצ"ל, שהתיר שמיעת מוזיקת רקע בימי בין המיצרים, היינו מוזיקה ששומע אדם תוך שהוא עוסק במלאכתו, לומד או נוהג. נראה לי שטעם ההיתר הוא משום שמוזיקה כזו אינה מביאה לידי ריקודים ומחולות, היות והאדם טרוד בעבודתו.

יש אנשים ששמיעת מוזיקה עבורם היא דבר חיוני לצורך מנוחת הנפש, כדברי הרמב"ם בשמונה פרקים (פרק חמישי): "מי שהתעורר עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת הניגונים ובמיני זמר... כי הנפש תלאה ותעכור המחשבה, בהתמדת עיון הדברים הכעורים... כן צריכה הנפש גם כן להתעסק במנוחת החושים בעיון, לפיתוחים ולענינים הנאים, עד שיסור ממנה הליאות". רבי יהודה הלוי שיבח בספר הכוזרי (מאמר שני, סד"סה) את חכמת המוזיקה, ולדבריו אומתנו "מכבדת הניגונים ומעמדת אותם על הגדולים שבעם, והם בני לוי, מתעסקים בניגונים בבית הנכבד בעתים הנכבדים... ושמה היתה מעוררת הנפשות, כאשר יאמר עליה שהיא מעתקת את הנפש ממדה אל הפכה".

מוזיקה זו, שהיא חיונית לנפש, אין לה כל קשר לריקודים ולמחולות שנאסרו בימי בין המצרים, לפי המג"א, והיא אינה אסורה בימים אלו.

המוזיקה האסורה אחרי החורבן

במסכת גיטין ז,א למדו על איסור זמרה בכלי מהפסוק "בשיר לא ישתו יין, יימר שכר לעושיהו", ואיסור זמרה בפה מהפסוק "אל תשמח ישראל, אל גיל בעמים". שתי שיטות נאמרו בסוגיה זו, וסוכמו ע"י הר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה או"ח חלק

א סימן קסו. לרש"י ולתוס', אין חילוק בין זמרה בכלי או בפה; שניהם אסורים רק בבית המשתה. אלא שגם שלא בבית המשתה ראוי להחמיר במי שרגיל להתענג ביותר, כמסופר בירושלמי על אדם שהיה שוכב וקם לקול זמרה. אבל, לצורך מצוה, כמו לחתן וכלה, מותר. כך פסק הרמ"א בשו"ע או"ח (תקס, ג). שיטת הרמב"ם (הלכות תענית פרק ה, הלכה יד) היא, שבכלי שיר אסור בכל מקום, גם שלא בבית המשתה; אבל שירה בפה אסורה רק על היין. וכן פסק המחבר בשו"ע שם.

[אח"ח 1234567]

כבר הזכרנו לעיל את מוזיקת הרקע בימי בין המצרים. במוזיקה מעין זו עוסקת הגמרא בסוטה מח,א, שהתירה "זמרא דנגדי ודבקרי", ופירש רש"י, שנגדי הם "מושכי ספינות בחבל, שאינו אלא לזרזם במלאכתם. ודבקרי — שמזמרין בשעה שחורשין, ואינו אלא לכוון את השוורים לתלמיהם, שהולכים לקול השיר דערב עליהם". מכאן הסיק הר"מ פיינשטיין זצ"ל באשר לשמיעת מוזיקה בכל ימות השנה, שזמרה בפה אין לאסור שלא בבית המשתה ולמי שאינו רגיל לשכב ולקום לקול זמרה; ואילו בזמרה בכלי יש להחמיר, אם לא לצורך מצוה כמו שמחת חתן וכלה.

אמנם גדולים וגם טובים מורים היתר לשמוע קול זמרה, הן בפה והן בכלי, בכל ימות השנה — ראה על כך במאמרו של הרב שמואל דוד: 'מוסיקה בימי בין המצרים ובכל ימות השנה' (תחומין יג עמ' 181). מאידך גיסא, אפשר שהמנהג שלא לשמוע מוזיקה בימי בין המצרים, שכאמור לעיל קשה היה למצוא לו מקור, נובע הוא מכך שגם המקילים בכל ימות השנה, לא רצו להקל בימים הללו, ימי בין המצרים, שבהם מתאבלים על חורבן בית המקדש. ואם כך, לא הצמידות של המוזיקה לריקודים ומחולות היא שהביאה לאיסור (כך גם נראה מתשובותיו של רבי משה פיינשטיין זצ"ל בנידון — אגרות משה או"ח חלק א, סימן קסו, חלק ג סימן פז, וחלק ד סימן כא אות ד — וכן הסיק הרב עובדיה יוסף שליט"א ביחווה דעת חלק ו סימן לד, שהאיסור בימים אלו, נובע מהאיסור הכללי של כלי שיר ושל נגינה, לאחר חורבן המקדש).

אולם, גם אם הדבר כך, אין לאסור בימי בין המצרים יותר ממה שנאסר במפורש בכל ימות השנה, והרי מוזיקת רקע אינה אסורה כל השנה. כמו כן, אין לאסור שמיעת מוזיקה, למי שזקוקים לכך לצורך "הרווחת הנפש", כאמור בשמונה פרקים לרמב"ם. ועוד סוגי מוזיקה הותרו כל ימות השנה: הרא"י ולדנברג שליט"א כתב בציץ אליעזר (חלק טו, סימן לג) שמנהג ירושלים שלא לנגן בחתונות אינו מתייחס למנגינות בפטיפון או ברשמקול, כי אלו לא היו בכלל הגזירה. האם היו אלה בכלל הגזירה של איסור שמיעת מוזיקה בכל ימות השנה? בדבריו שם כתב שאכן כך, איסור זמרה בזמן הזה מתייחס גם לזמרה ברדיו או במכשיר הקלטה, וכן היא דעת אגרות משה שם, לגבי שמיעת זמרה ברדיו. אולם בשו"ת חלקת יעקב (סב, ב) וביחווה דעת (חלק ו, סימן לד) כתבו שהמתירים לשמוע מנגינות ברדיו או ברשמקול, יש להם על מה שיסמוכו, כיון שכלים אלו לא היו בזמן חז"ל, ולא גזרו עליהם.

פוגי מוזיקה

כבר נגענו לעיל במוזיקה של ריקודים לעומת מוזיקת רגע, וכן הבאנו שיש מקרים ואנשים שאצלם המוזיקה היא חיונית לנפש. הרא"י ולדנברג שלט"א התיר בתשובתו הנ"ל לימוד מוזיקה לצורך פרנסה, או כדי לשמח בשמחות של מצוה. אמנם מהר"ם שיק (שו"ת יו"ד סימן שסח) אסר לימוד מוזיקה "שחצנית" ושאינה על מנת "לפרנס את עצמו", אולם דומה שכל מי שזקוק לנגן בכלי, לצורך "הרווחת הנפש", ואינו יכול להסתפק בשמיעה בלבד, יש להתיר לו את הנגינה בכל ימות השנה. ישנם אנשים שהמוזיקה טבועה בנשמתם, ונפשם לא תמצא מרגוע ללא נגינה בכלי. עבורם הנגינה העצמית היא בבחינת 'אוכל נפש', ולעיתים אף חשובה מאוכל. דומני, שצורך זה אינו פחות מנגינה לצורך פרנסה, שהתירו הפרי מגדים ומהר"ם שיק, הן בכל ימות השנה והן בימי בין המצרים.

מאותו טעם מותר לשמוע ולהשמיע 'מוזיקת עצב', המביאה לאדם רגשות עצובים ונוגים. מוזיקה כזאת היתה נהוגה בעבר בעת הלויית המת, כדברי המשנה בכתובות (דף מו, ב): "אפילו עני שבישראל לא יפחות משני חלילין ומקוננת", והוטל הדבר כחוב אף על בעל עני בעת לויית אשתו. כך היה לא רק בזמן התלמוד, שהרי נפסק כך ע"י הרמב"ם (הלכות אישות פרק יד, הלכה כג) ובשו"ע (אה"ע סימן פט, סעי' א). אם בשעת לוייה חייבו נגינה זו, בוודאי שהיא מותרת בימי בין המצרים.

אמנם בימינו שוב אין חיוב כזה בלוייה, וגם הרמב"ם כתב שם: "כדרך כל המדינה", ומשמע שכשפסק מנהג זה שוב אין לו מקום. אולם זאת רק לגבי חיובו של הבעל להוציא על כך הוצאות בעת לויית אשתו. אבל העקרון שמנגינת עצב או אבל אינה פוגעת בדיני אבלות לא זו ממקומו; אדרבא, זו נחשבת לחובה הלכתית שניתן לאוכפה בבי"ד.

גם על זמרה בפה גזרו לאחר החורבן, כאמור לעיל, ובכל זאת קורא הנביא ירמיהו (ט, טז-יז): "קראו למקוננות... ותמהרנה ותשנה עלינו נהי", וכן תואר הדבר במשנה במועד קטן (דף כח, ב): "נשים במועד מענות... שכולן עונות כאחת". קינה ונהי ע"י נשים היו חלק מאבלותו של יחיד וגם מאבלות של רבים, ואם כך, זמרה נוגה של צער ואבל מותרת בימים אלו, ואולי גם מועילה לרגש הצער והאבלות.

נמצא, שבימי בין המצרים אין לאסור שמיעת מוזיקה, שאינה מביאה לריקודים ומחולות, כגון מוזיקת רגע; אין לאסור מוזיקה שהיא לצורך "הרווחת הנפש"; וכן ניתן לשמוע או לנגן מוזיקה נוגה, שיש בה הבעת צער או אבל. אולם דומה שיש לסייג היתרים אלו — למעט אולי מוזיקה צער ואבל — רק עד לר"ח אב, כיון שמאז ואילך מדין המשנה יש למעט בשמחה, ועל כן ראוי שלא לחפש היתרים בימים אלו.

סימן טו

עוד בענין הנ"ל

והנה חכ"א השיב על דברינו אלו, ולהלן השגותיו ותשובותי כפי הנלענ"ד:
א. הבאנו שם בסוגריים, דהפרמ"ג בשם א"ר הסתפק אם יש להקל בריקודין ומחולות של רשות לאלה שפוסקים כהרמ"א, והיינו עד ר"ח אייר ומר"ח סיון עד עצרת. והוספתי "וכמדומני שלא הקפידו בכך". והשיג השואל: ידוע בשם הגרש"ז זצ"ל שהקפיד על כך, יעויין בספר פסקי תשובה. וכן ידוע לי מבני משפחתו שכולם מקפידים על כך, וכן הרבה. — עכ"ד.

תשובה: מה לעשות ולפני כמה שנים השתתפתי בסעודת אירוסין [שהיא כיום סעודת הרשות] שהיא למעשה סעודת שידוכין, והשתתף בה גם מרן הגרש"ז זצ"ל, ובסוף האירוסין, בחורי הישיבה עשו "ריקוד" כמו שנהוג לעשות תמיד. ושאלתי את מרן הגרש"ז זצ"ל מה נעשה עם מה שכתב המג"א דאין לעשות ריקודין ומחולות בימי הספירה, והשיב לי "כמדומני שעד ר"ח אייר יש מקום להקל".

ומה שכתב בשעה"צ סי' תצג סק"ד דאפילו עד ר"ח אייר ומר"ח סיון עד עצרת [לאותן הנוהגין להסתפר] יש להסתפק אם יש להקל בריקודין ומחולות של רשות, כן הביא בשם הפרמ"ג בשם הא"ר. אבל כיון שמדובר לא בריקוד ממש אלא בנתינת יד ביד והליכה סביב השולחן, זה לא נחשב לריקוד, ועד ר"ח אפשר להקל.

ב. הבאנו שם בשם הקיצור שו"ע בסי' קכא סעיף ט שהביא להלכה את דברי המג"א שריקודין ומחולות אסורים, והבאנו, שלא הזכיר כלל ועיקר דברים נוספים לאסור. והשיג השואל: ואינו ברור, דאיזה דבר נוסף היה לו להזכיר שלא הזכיר — עכ"ד.

תשובה: הנה לענין אבילות שנוהגים מ"ז בתמוז, כתב בקיצור שו"ע סי' קכב סעיף א: "ישראל שפרנסה שלו בכלי זמר מותר לזמר בבית אינו יהודי בכדי פרנסתו עד ראש חדש וכו'", ומשמע שהיה פשוט הדבר שאם אין זה לצורך פרנסתו, אסור לזמר בכלי זמר מ"ז בתמוז. ובכן, היה לו לבאר כן גם לענין ימי ספירת העומר. ועל כרחק דלענין ספירת העומר יש להקל גם בכלי זמר.

ג. הבאנו הסבר ל"ריקודין ומחולות" מפי הגרש"ז זצ"ל דריקודין הוא אפילו אם עושה את זה בעצמו, ואילו מחולות הוא עם אחרים. והשיג השואל: דאף שאמנם מצא כדברינו בספר פסקי תשובות, מ"מ רבינו בחיי בשמות (לב) פירש דמחולות היינו "כלי שיר", ואשר על כן יש לחוש לכך, ובפרט שלא מצינו הסבר אחר לכך. ויעוין במשנ"ב (סי' תקנח סק"ב) גבי חצות יום עשירי דאחר ט"ב דמשמע להדיא דכלי שיר בכלל מחולות — עכ"ד.

תשובה: חיפש המשיג בכל התורה כולה אולי ימצא מקום בו יצדק בחומרתו, ואכן אחר החיפוש מצא בדברי רבינו בחיי בפ' כי תשא על הפסוק "ורא את העגל ומחולות". אמנם חבל שלא ציין כי רבינו בחיי מפרש שם פירוש נוסף: "אבל החכמים

עשו במדרשם מחולות מלשון מחילה והוא אות וסימן למחילה שהיה עתיד הקב"ה למחול להם אותו עוון וכמו שארז"ל סימנא מילתא היא וכו", עכ"ד רבנו בחיי. וחזן מזה מבואר בפ' בשלח (טו, כ): "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות". והתורה הזכירה כאן דבר אחד שהוא כלי שיר והיינו "תופים", ודבר שני שאינו כלי שיר אלא מה שעשו בגופן והוא "מחולות". ויעויין בגמרא תענית (לא,א): "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו'" ופרש"י: "מחול — סביב, לשון מחול הכרם (כלאים פ"ד, מ"א)". וכוונת רש"י למשנה הנ"ל, וביאר שם רבינו עובדיה מברטנורה: "מחול הכרם — מקום פנוי בין כרם לגדר סביב כמו מחולות הנשים כשמרקדות בסיבוב לשון אז תשמח בתולה במחול (ירמיהו לא)". דברי הרע"ב הם במשנה ב שם. וראה פרש"י (עירובין ג,ב) ד"ה מחול הכרם בין כרם לגדר: "דהיינו סביב כמו מחולות". וראה עוד בגמרא ביצה (לג,א) ובפרש"י שם ד"ה חנגא, וז"ל: מחול, ועל שם שבני אדם סובבים והולכים בשוק כעין סובבות במחולות קרו ליה חנגא — עכ"ד.

ומה שהביא מהמשנ"ב בסימן תקנח סק"ב הוא דוקא ראה ברורה לדברינו. דכשהמשנ"ב רוצה לומר שגם כלי שיר אסורים, הוא כותב זאת להדיא, ולא נותן למעיין לנחש מה כוונתו. ואכן שם שהוא מוצאי ט"ב, ועיקר שריפת ביהמ"ק היה בעשירי, כותב המשנ"ב להדיא דאין לנגן בכלי שיר עד חצות יום עשירי. ובמקום שאין המשנ"ב כותב כן, משמע דאין לאסור.

ומה שכתב דכיון שלשון "מחולות" אינו מוסכם, ממילא היה לנו להחמיר בזה, וזוהי טענה תמוהה, ראשית, משום שלשון "מחולות" ברור הוא מאד וכמו שנתבאר. שנית, הלא אפילו שלא לשאת אשה בימי הספירה אין לו שום מקור בגמרא או מדרש או בדברי חז"ל אלא שכן מוזכר בדברי "הגאונים" וכך נהגו. ועל סמך זה פסק בשו"ת אגרות משה או"ח (סי' קסח) להתיר לשאת אשה באור לי"ז בתמוז, וטענתו בפיו: "מ"מ בנידון זה שלא לעשות נישואין דהוא מנהג בעלמא סומכין להקל לעת הצורך". וא"כ הבו דלא להוסיף עלה דברים שאין להם שום מקור ושום יסוד.

ואולי כאן המקום להוסיף עוד, והוא כלל גדול לכל המשיגים. בוידוי של רבינו נסים שאנו אומרים בתפילת יוכ"פ קטן, נאמר שם: "ואת אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי". ומכאן, שכשם שאין להתיר ח"ו את האסור, הוא הדין והוא הדבר שאין לאסור את המותר, ומי שאוסר את המותר צריך להתוודות בדיוק כמו מי שמתיר את האסור, ודו"ק היטב בזה. והארכנו בענין זה בהקדמה לספרינו שו"ת שואלין ודורשין — חלק ד'.

ד. בהמשך כתב כאילו יש סתירה בדברי המנחת יצחק, ובאמת אינו כן, רק שכתב בסוף דבריו שיש כאן "תוספת חומרא" אלא שכבר נהגו כן, ומנהג זה הוי כנדר. — עכ"ד המשיג.

תשובה: מה שכתבתי הוא זה שאף דעת המנחת יצחק בסוף דבריו דאין במנהג זה משום נדר כלל ועיקר, ולכל היותר הוא "תוספת חומרא על המבואר בשו"ע ונו"כ".

ולכן מי שהיה נוהג כן אולי זה נכלל בכלל מה שאנו אומרים בסדר התרת נדרים: "דבר טוב שעשיתי שלוש פעמים ולא אמרתי שיהא בלי נדר", וא"כ רק מי שנהג כן צריך לאותה התרה של ערב ר"ה או שרוצה להתיר לעצמו את המנהג שנהג. אבל זה ברור שמי שלא נהג כן בודאי שאינו זקוק לזה. אף שלענ"ד נראה מכמה טעמים שגם מי שנהג כן, אינו צריך לשום התרה.

ובכן, תוספת חומרא יקבל על עצמו כל פרט שחפץ בכך, אבל מכאן ועד לזעוק זעקה גדולה ומרה כנגד אלה שפוסקים שאין הכרח לאמץ "תוספת חומרא", וכאילו זה פריצת גדר ח"ו, זו זעקת שוא ודברי שטות.

ה. בענין שמיעת זמר במשך כל השנה כתבתי לשון: "והנח להם לישראל שבודאי לא היו עושים דבר שיש בו איסור גמור וכו'". והשיג השואל: ואני אומר והנח להם לישראל שנהגו מאז ומעולם איסור בהשמעת כלי שיר שבודאי לא היו עושים כן, ולא שכן הוא הדין, — עכ"ד המשיג.

תשובה: כמדומה שהמשיג לא חי בעולמינו, ומרוב קדושתו אינו מכיר את המציאות ואינו יודע מה הוא שח. והלא אין בית בישראל שאין בו מכשיר "רשם קול" (טייפקורדר בלע"ז) בו מאזינים לכלי זמר וכלי שיר במשך כל ימות השנה. ובבתים הכי חרדיים שמקפידים על קלה כבחמורה, ומדקדקים במצוות, ואפילו שוחטים לעצמם תרנגולות, ואינם סומכים על שום הכשר שבעולם, אבל שירה וזימרה ימצא שם. והם שומעים קלטות של כלי זמר וכלי שיר. ואם המשיג כותב על כך: שנהגו מאז ומעולם איסור בשמיעת כלי שיר — כי אז אינו חי את המציאות.

ו. על מה שכתבנו כי פסקנו לערוץ "קול שמחה" להשמיע בימי הספירה רק שירי רגש וערגה, משיג השואל: קשה מאד ההבחנה בזה, ונתת דבר איסור זה לכל שדרן ושדרן בידו — עכ"ד המשיג. בהמשך השיג שוב על ענין זה: איני יודע באיזה כלי מדידה משתמש כת"ר לידע גבולי השמחה — עכ"ד המשיג.

תשובה: כתב בחק יעקב ריש סימן תצג: "ועכשיו שאין מקדשין אלא בשעת נישואין, מ"מ מותר לעשות שידוכין ולעשות סעודה. דהא אפילו סעודת רשות נוהגין היתר, רק לעשות שמחות יתירות בריקודין ומחולות נהגו איסור", ודבריו הובאו בבאר היטב שם. ובכן, שאלתו יכולה להיות מופנית כלפי החק יעקב ועוד אחרונים, מהו "שמחות יתירות" ומהו "שמחות שאינן יתירות". כל מי שבקי מעט בענינים אלו, יודע היטב מה נקרא שירים שהם שמחים ומה נקרא שירים שהם שירי רגש.

ז. כתבנו דזה ברור דהאבילות על חורבן ביהמ"ק שהיא אבילות דרבים, בודאי חמורה יותר מהמנהג שנהגו בימי הספירה. והשיג השואל: מנא לן לכת"ר זה דחמיר טפי מנהג דמי"ז בתמוז עד ר"ח אב דבזה כן נהגו כל הקהילות משא"כ הכא (בימי הספירה) שלא כולם נהגו כן. וצריך להביא ראיות על זה. — עכ"ד המשיג.

תשובה: ראשית דבר, האבילות על חורבן ביהמ"ק הוא משנה וגמרא במסכת תענית (כט), משא"כ מנהגי האבילות שבימי הספירה אינם לא משנה ולא גמרא ולא

ספרא ולא ספרי, ולא תוספתא ולא ברייתא, אלא הוא מנהג שהובא בדברי הגאונים וכמו שהדבר הובא בטור בשם הרי"ף גיאות שכן הורו הגאונים. ומזה לבד אפשר ללמוד שחז"ל נתנו לאבילות של ימי הספירה תוקף קל מזה שנתנו לימי האבילות שעל חורבן ביהמ"ק, עד שאף לא חששו רבותינו ז"ל במשנה ובגמרא להזכיר אפילו מנהג קל שבקלים, מנהג לאבילות. וזה עצמו אומר דרשני.

ולעצם הענין, יעויין בשו"ת יחזקאל דעת חלק ג סימן ל, וז"ל: "אולם לאחר התבוננות נראה שיש חילוק גדול בין ימי חודש אב הנ"ל לבין ימי הספירה, כי בחודש אב שאירעו בו חורבן ביהמ"ק ושאר פורעניות המבוארים במשנה בתענית (כו,א) הוא זמן של אסון כללי לעם ישראל, ונקבע בכיה לדורות, שמגלגלים חובה ליום חייב. אבל ימי הספירה מצד עצמם אינם נחשבים לימי פורענות ח"ו, אדרבה, כתב הרמב"ן (בפ' אמור) שקדושת ימי הספירה כימי חול המועד. וראה עוד בזהר הק' פ' שמות (דף יב,א) ופ' שלח לך (דף קעד,א). ומטעם זה הסכימו גדולי האחרונים, שאע"פ שאין לברך שהחיינו בימי בין המצרים, כמ"ש בשו"ע (סי' תקנא), מ"מ מותר לברך שהחיינו בימי הספירה על פרי חדש שמתחדש משנה לשנה, וכמו שפסק הגאון רבי יצחק למפרונטי בספר פחד יצחק, והובא להלכה בספר עיקרי הדט (סימן כא, אות יז), והעיד, שכן המנהג בגלילותיו. וכן העלה רבי מרדכי כרמי בספר מאמר מרדכי (סימן תצג סק"ב), וכן פסקו בשו"ת דברי מלכאל חלק ג (סימן יג), ובשו"ת קרן לדוד (סימן קיט), וכן העיד הגאון רבי יצחק פלאג"י בספר יפה לב חלק ב (סימן תצג סק"ב) שכן המנהג לברך שהחיינו אף בימי הספירה. וראה עוד בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ב סימן קנג), ובשו"ת ויאמר מאיר (סימן ב), ובדברינו בשו"ת יביע אומר חלק ג (או"ח סימן כו) ע"ש — עכ"ד. ואפשר עוד להאריך בענין זה הרבה, ולהראות כמה מיני אבילות הנהיגו על חורבן ביהמ"ק, לענין רחיצה, כביסה, בנין, אכילה וכו', וכל זה אין בימי הספירה, והדברים ברורים.

ח. המשיג הקשה מזה שהגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א אסר שמיעת כלי זמר, וכן המנחת יצחק והאגרות משה, והאיך אפשר להתיר דבר שהם אסרו — עכ"ד המשיג.

תשובה: ראשית דבר, הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א לא הביא ראיות לדבריו, אלא סמך לאסור על סמך מה שכתבו באגרות משה ובמנחת יצחק, יעויין בשו"ת יחזקאל דעת הנ"ל. דעת המנחת יצחק כבר הבאנו לעיל שבעצמו כתב שהוא "תוספת חומרא" על מה שכתוב בשו"ע, ואפילו "חומרא סתם" אינו, אלא "תוספת חומרא". ועל כן נחזור ונאמר דמי שרוצה לנהוג תוספת חומרא תבוא עליו ברכה, אבל מי שאיננו נוהג תוספת חומרא בודאי שאיננו פורץ גדר ח"ו. וא"כ נשאר לן דעת האגרות משה, ובדברינו התייחסנו לדבריו, ראה שם. ומאידך, הבאנו דעת הגאון הרב ארנברג זצ"ל שהתיר בשופי. ושמעתי אומרים כן בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אלא מכיון שלא שמעתי זאת באוזני, לא הבאתי את הדברים בשמו. אבל שמועה זו אכן הגיעה לאוזני מפי יותר מאיש אחד, ואמרו בשמו שאנשים מחליפים את מנהגי האבילות בספירה עם מנהגי האבילות בימי בין המצרים, ואינם דומים זל"ז כלל ועיקר. וכן

שמעתי אומרים בשם הגאון רבי חיים פנחס שיינברג שליט"א ראש ישיבת "תורה אור" (כך אמרו תלמידיו בשמו), ועוד שמעתי מפי כמה מגדולי התורה שאינם חפצים שהדברים יתפרסמו בשמם מיוחד "המשיגים המחמירים" בדברים שאין להם יסוד. ובכלל, כבר ידוע מה שאמרו חז"ל על התופסים בחומרי בית שמאי וחומרי בית הלל עליהם הכתוב אומר וגו', והאיך אפשר להסכים עם משיגים שכמעט בשום דבר אינם מסכימים עם פסקי הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א, אבל בענין זה שהוא מנהג, מגנפים ברמה את פסקו בענין כלי זמר וכלי שיר. והאיך אפשר להסכים עם משיגים שבהרבה דברים אחרים אינם מקבלים את דעת האגרות משה, אבל בענין זה מרימים על נס את פסקו לאות תורה שב"ה מצאו מי שמחמיר. ומי שדברי האגרות משה חשובים לו באמת, כי אז יסכים עם דבריו גם בדברים אחרים. וח"ו לראות בדברינו אלו זילזול בפוסקים המחמירים, כי עפר אנחנו תחת כפות רגליהם, אבל תורה היא, ולימוד צריכה, ואין ספק בלבי שבענין ערוצי הרדיו הקדושים אף הוא (הגר"מ פינשטיין זצ"ל) היה מתיר מכמה טעמים וכמה סיבות, וחבל על דאבדין ולא משתכחין שאיננו יכולים להידבר איתו בענין זה כמו בענינים רבים אחרים שנהגנו בשנים קדמוניות להתייעץ איתו.

ט. עוד כתב המשיג: כל דמיון של כת"ר לעיתונים חרדיים בחוה"מ לענ"ד לאו דמיון הוא כלל וכלל, והוא מחמת כמה וכמה סיבות: (א) למעשה הרבה אין סומכין על היתר זה, והלא העיתון "יתד נאמן" אינו מופיע, ואף "המודיע" שכן מופיע הוא במהדורה מצומצמת ובהדגשה "מפני קדושת המועד" דניכר היטב דהותר מחמת הדוחק, משא"כ ברדיו אין היכר מספיק. (ב) הלא גם מש"כ בשש"כ שם להתיר זה אינו דעת כל הפוסקים, רק דעת הגר"ע יוסף שליט"א, ולא כל הפוסקים האחרים. וגם שם נסמך על עוד סניפים להקל כגון דבר האבד ועוד ועוד ולא צרכי רבים גרידא — עכ"ד המשיג.

תשובה: יראה המעיין היקר, שכאשר נוח למשיג לסמוך על דברי הגר"ע יוסף שליט"א, כי אז הוא מגנף ברמה את פסקו, וכאשר אין זה נוח לו לסמוך על דבריו, אז הוא כותב שיש אחרים שאינם מסכימים עמו. והם הם הדברים שהערת לעיל.

ולגופם של דברים. מי שהתיר להדפיס את "המודיע" בימי חוה"מ היה הגאון מטשיבין זצ"ל והגאון הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הגאון הרב פרנק זצ"ל ועוד ועוד, וזו לא היתה דעת יחידאה. ומה שיתד נאמן אינם מדפיסים בחוה"מ אין זה משום שאסרו זאת, אלא דכיון שכבר יש עיתון חרדי אחד שמודפס בחוה"מ, יש להסתפק בו, והבו דלא להוסיף עלה. אבל אם המודיע לא היה מודפס, כי אז יתד נאמן היה מודפס גם בחוה"מ וכפי שאמר לי אחד מחברי הועדה הרוחנית של יתד נאמן.

ובענין אם זה נחשב צרכי הרבים אם לאו, פוק חזי מאי עמך דבר. ובענין זה ראה להלן.

י. כותב המשיג: ובכלל אינו מובן כלל איזה צרכי הרבים יש בשמיעת מוסיקה ב"קול שמחה" ושאר הערוצים..... והלא לא יותר מעשר או עשרים אחוז מהציבור החרדי

מקשיבים לערוצים הנ"ל, וגם מתוך האחוזה הנ"ל לא כולם צריכים המוסיקה, וכי בזה יקרא צרכי הרבים — אתמהא? וגם הלא מי שבכל אופן אינו יכול בלא מוסיקה, שיפתח אצלו בבית טייפ עם קלטות, ולמה צריך היתר לכל הציבור, הלא יש לכאורה אפשרות לשמוע בביתו טייפ עם מוסיקה. וחזן מזה, היתר דצרכי הרבים הוא לא מטבע שעובר לסוחר שאפשר להשתמש בו בכל עת, ורק בחוה"מ איכא היתרא כן להדיא. ולמחר יבואו להתיר כל המנהגים והאיסורים משום צרכי הרבים. וכו' וכו' — עכ"ד המשיג.

תשובה: אף אני תמה ונדהם, מנין לו למשיג המספרים והאחוזה שהוא מציין אותם. שנית, צרכי הרבים אינו נמדד כלל ועיקר לפי מספר האנשים הנזקקים לזה, שהרי מותר לפתוח מכולת בחוה"מ גם אם רק עשרה אנשים נזקקים לקניית מצרכי מזון, ומותר לנהג להסיע נוסעים גם אם לא יסעו איתו יותר מעשרה אנשים, כי ההיתר הוא על הדבר הנדרש והנצרך לציבור, ואם הוא דבר שצריך אותו, כי אז אין זה משנה כלל ועיקר כמה אנשים צריכים לו. ובפרט בענין הנידון לפנינו, הרי המשיג רחוק כרחוק מזרח ממערב מהמציאות הקיימת בה רוב הציבור החרדי מאזין לערוצי הקודש, וגם רבים כאלה שאינם חרדים, אבל הם מתחזקים מערוצי הקודש.

ובמקום שיציע המשיג לאיש הפרטי להקשיב לטייפ שבביתו, למה לא יציע לעצמו לסגור את הרדיו אם זה לא נוח לו לשמוע מוסיקה.

ובודאי שאין שום חשש שלמחר יבואו להתיר את כל המנהגים והאיסורים, וגם גדולי ישראל וצ"ל שהתירו להדפיס את העיתון היומי החרדי בחוה"מ, לא חששו שעיי"ז יבואו להתיר את כל האיסורים. ובכלל, מה יותר חמור: חוה"מ או ימי הספירה? הלא מלאכה בחוה"מ יש דיעות הסוברות שהן אסורות מן התורה, ובודאי מדרבנן, ובודאי ודאי שאין זה רק מנהג. ומ"מ בגלל סיבות טובות הבינו גדולי ישראל ברוב שכלם והגיונם דיש להתיר מלאכה בענין זה. וכאשר אותן סיבות קיימות בדבר שהוא רק מנהג, וגם המנהג אינו מוסכם כלל ועיקר, הלא הדבר פשוט שיש להתיר, ולא צריך להיות חכם גדול כדי להבין זאת.

יא. כותב המשיג: ידוע ומפורסם הוא שאין דעת מנהיגי הדור נוחה בערוצים הנ"ל (ואולי השתא רואים כמה גדולים דבריהם, שהלא עושין שלא כדין לשמוע מוסיקה בספירה) וא"כ ודאי דלסמוך על זה שצרכי הרבים הם להתיר אי אפשר, דאולי צרכי הרבים הוא שבכלל לא יהיה הערוץ כל השנה — עכ"ד המשיג.

תשובה: באמת מוטב היה שלא אשיב כלל ועיקר על דברי המשיג היודע מכריסו כמה אחוזים מאזינים לערוצים, ומאותו מקום יודע שדעת גדולי הדור אינה נוחה מהערוצים, ומאותו מקום יודע ששמיעת מוסיקה בימי הספירה היא שלא כדין — לא פחות ולא יותר, והאיך אתווכח עם דברים היוצאים מכריסו של המשיג.

לגופם של דברים. אני עצמי הייתי אצל גדולי ישראל מהיושבים ראשונה במלכות שליט"א, וכולם חיזקו את ידי אלה שנטלו על עצמם עול כבד זה כדי להפיץ תורה

1234567

ויראה ברבים. ולא רק שבעצמם חיזקו ענין זה, אלא שחלקם עשה אפילו מעשה להידבר עם חה"כ החרדיים כדי למסד את הערוצים, ועכ"פ לעשות הכל שלא יופרעו ע"י השילטונות. זו האמת לאמיתה. ואם המשיג היה יודע אפילו מן המקצת שבמקצת איזה חיזוק גדול הביאו הערוצים לבתים היהודים וגם הבתים החרדים לדבר ה', כי אז לא היה פוצה פה ומצפצף. וזו תשובה גם לדברי הקיטרוג של המשיג: איני מכיר אדם אחד שחזר בתשובה בזכות ערוצי הקודש או הזמר החסידי, ואדרבה, אני מכיר כמה וכמה וכו' — עכ"ד המשיג. ומכאן יבין כל מעיין כי המשיג אינו מכיר את המציאות, ואינו יודע מה הוא שח.

יב. מאחר ושאר השגותיו של המשיג דומות להשגות שהבאנו כאן, ותשובותינו עונות גם על שאר השגותיו, לא מצאתי לנכון להביא את שאר דבריו, אשר כאמור יש כאן תשובה לכל טענותיו. רק אסיים בדברים אחדים. אינו דומה האדם הפרטי למי שעול הציבור מוטל עליו. דברים אלו אמר לי בעבר הגאון הגדול רבי ישראל יעקב פישר שליט"א בענין מה ששאלתי אותו על כך שהוא נוטה הרבה להקל למעוברים לענין צום יוכ"פ וט"ב, וכמעט לכולם עונה שלא יתענו. והשגתי על דבריו, שהרי בשו"ע מבואר דמעוברים ומיניקות צריכות להתענות, אם לא שיש איזה חולי וכיו"ב. ועל כך השיבני, שרק מי שעול הציבור מוטל עליו, רק הוא יודע מה הם צרכי הציבור, רק הוא יודע מה קורה אחרי יוהכ"פ לכל המתענות, ורק הוא מכיר מקרוב את הבעיות הרבות המגיעות אליו השכם והערב. ועל כן אומר למשיג הנכבד, שמה שרואים משם לא רואים מכאן, ומה שנראה לאיש הפרטי כהאמת המוחלטת, אין זה הכרח שכך היא גם האמת לאמיתה, ומן הראוי לסמוך בענינים אלו על אלה שעוסקים בכך תדיר.

לכבוד הגאון הגדול הרב שלזינגר שליט"א, שלו' רב!

הנני שולח למעכת"ר דברים שכתבתי (ואני עומד אי"ה להדפיסם בספרי) בענינים הנוגעים לימי הספירה, ואודה למעכת"ר באם ישים עיניו בהם. רבים שואלים בענין מוזיקה בעומר, והנני מפרט מה שנלע"ד.

ענף א: שמיעת מוזיקה בעומר

המ"ב בסי' תצ"ג ס"ק ג' כתב שיש איסור ברקודין ומחולות של רשות, ומקורו מדברי המ"א שם. אבל לא כתב כלום לענין כלי נגינה, אף שכבר היו כלי נגינה אפילו בזמן דוד המלך כמבואר בספר תהלים, ובכל אופן לא הזכיר מזה כלום.

ובערוך השולחן שם סעי' ב' כתב וז"ל: ומותר לעשות סעודה אך לא ברקודים ומחולות וכ"ש שאסור לזמר בכלי זמר עכ"ל. ומבואר שלמד ערוה"ש שרקודים ומחולות הוא חידוש יותר גדול כיון שאין שם כלי זמר, ועיקר השמחה הוא בזמן

שיש כלי זמר. ולכן אם גם רקודים בלי כלים אסור, ק"ו שאסור לנגן בכלי זמר שהם גורמים לשמחה הרבה יותר גדולה מריקודים.

אמנם כיון שאיירי הערוה"ש בענין סעודה, בודאי שהנגינה בכלי זמר היא במנגינות משמחות, שהרי זה מה שמזמרים בעת סעודות מצוה. וכיון שנמצאים בשעת שמחה של מצוה, יש חשש גדול שאם הם ישמעו כלי נגינה שמשמחים, הרי זה יגרום להם את השמחה, והם יבואו לרקוד. אבל לא כתב הערוה"ש כלום לענין לשמוע כלי זמר שלא בשעת סעודה.

ומסברא נראה שכל שהמוזיקה היא שקטה, אין פה שום שמחה כלל וכלל, שהרי אין כאן דבר שישמח. ולא מצאנו בפוסקים איסור מפורש על כלי הזמר, אלא המקור הוא מן הדין של רקודים ומחולות, ואם כן אין לנו לאסור רק הדומה לרקודים ומחולות, והיינו מוזיקה מרעישה שגורמת רקודים ומחולות. וכ"ש אם המוזיקה מעוררת לעבודת ה' שיש כאן סניף נוסף להתירו בספירת העומר שיש לומר שלא היתה בכלל הגזירה. וכן פסק לקולא הגאון הרב שיינברג והגאון הרב אליהו שלזינגר.

אח"כ 1234567

ענף ד: מה מותר לנגן ברדיו בעומר

ובזמנינו זכינו שיש תחנות רדיו שהם שומרים תורה ומצות, ונשאלתי מה עליהם להשמיע, כיון שאנשים רבים שומעים את הרדיו, ויש להם מנהגים ממנהגים שונים, ושמא הם מכשילים את הרבים.

ונראה ששפיר יכולים לנגן מנגינות שקטות עם מוזיקה, שהרי כבר בארנו שאין זה בכלל הגזירה. ומה שיש בני אדם מחמירים בזה לא לשמוע שום מוזיקה כלל, הרי מי אומר להם לשמוע תחנה זו בזמן שיש כמה תחנות שהם לא משמיעות מוזיקה כלל.

ענף ה: שירה בפה בעומר

ויש שטוענים שגם שירה בפה אסור בעומר, וכן שמעתי מפי מו"ר הגאון הגדול הרב שמואל הלוי ואזנר שליט"א אב"ד זכרון מאיר.

אמנם קשה מאד לומר כן משום שהרי אסור רקודים ומחולות בעת סעודת אירוסין, אבל לא הזכירו כלל שאסור שירה בפה. ודוחק לומר ששירה בפה כלול ברקודים ומחולות, שאם היה כן היו צריכים לאסור שירה בפה, וממילא נדע שאסור רקודים ומחולות שהרי תמיד בעת הרקודים יש גם שירה בפה. אלא ודאי שאין לאסור כלל ועיקר שירה בפה בעומר גם להשיטות שאוסרות לשמוע נגינה עם ליווי של כלי זמר.

ולכן לדינא מותר כל השירים בפה אף אם יהיו שירים שהם משמחים.

ישראל פסח פיינהנדלר

בס"ד ערש"ק בהר תשנ"ח

כבוד ידידי הגאון מוה"ר ישראל פסח פיינהנדלר שליט"א
מחב"ס שו"ת אבני ישפה
שרוכט"ס!

היום ערש"ק הגיעתני תשובתו היפה בענין היתר לנגן ניגונים שקטים בימי הספירה. כפי שבודאי מעכ"ת שמע, שאף דעתי העניה כן היא, וכפי שהבעתי אותה גם בתכניות בקול שמחה, וב"ה דעתי נתקבלה, ואני שמח שגם דעת מעכ"ת כן היא. כפי ששמעתי כן היא גם דעת הגר"ח פ' שיינברג שלט"א וכן דעת הגר"א נבנצל שליט"א. מפי חתני נ"י שלומד בשיבת "קול יעקב" שמעתי, שאחד הרמ"ם שם שאל בעבר את הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ואף דעתו היתה כן שניגונים שקטים שפיר דמי להתיר. ואשרינו מה טוב חלקינו שלא טעינו ח"ו בדבר הלכה, ובפרט בדבר שהוא צורך גדול אצל הרבה אנשים, והוא צורך הדור.

גם טענתי כי גדולי ישראל בעבר התירו להדפיס עיתון חרדי בחוה"מ אף שהוא הלכתא דגמרא, ואינני רואה שום היתר לזה גם אם מדפיסים בו "מפני קדושת המועד". והתירו אפילו לפרסם מודעות מסחריות בחוה"מ כדי שהעיתון לא יהא ריק בחלקו. וכל זה כדי שלא יקראו בעיתונות חילונית. ואם התירו את זה שהוא הלכתא דגמרא ועליו אמרו חז"ל "כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז", אבל בגלל צורך הדור ראו שיש להתיר זאת כמובא כל זה גם בספר שש"כ ח"ב הל' חוה"מ בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, על אחת כו"כ שיש להתיר כאן בדבר שהוא מנהג, ובפרט שאין שום מקור לאסור נגינה בכלי זמר ורק ריקודין ומחולות אסרו, ואנו החמרנו על עצמינו גם בניגונים שיכולים להביא לריקודין ומחולות, אבל לא ניגונים שקטים שיש בהם דברי תורה, תפילה או דברי מוסר וכיוצ"ב, בזה פשוט הדבר שיש להתיר ולו מאותה סיבה שלא ישמעו זמירות נכריות שאין רוח חכמים נוחה הימנו ואולי יש בהם גם איסור גמור של "ולא תתורו", שהרי הם לפעמים מלאי זימה וזנות כידוע. ועל כן אני מחזק ידיו במה שסבר שכן יש לפסוק להלכה ולהתיר נגינה בכלי זמר, נגינות שקטות וכיוצ"ב.

סיפר לי נהג מונית יר"ש שגר אצלינו שהשמיע מוסיקה חסידית שקיטה במכוניתו. ועלו שתי נשים חרדיות וביקשוהו לסגור את הרדיו, כי הן מקפידות שלא לשמוע מוסיקה בספירה גם אם היא מוסיקה שקיטה. והוא עשה את רצונן. וכל הדרך הוא שומע שהן מדברות לשון הרע ורכילות בצורה הכי מכוערת שאפשר, זו על חמותה, זו על אמה, זו על בתה וכו' וכו'. וכשיצאו מן המונית, אמר להן הנהג, שאילו היו שומעות בדרך מוסיקה שקיטה היו ניצולות מעבירות חמורות בכל רגע של לשה"ר ורכילות.

אמנם אין בזה משום ראייה לדברינו, אלא אך להראות האיך העיקר הופך לטפל. ואוי לנו שאנשים מחליפים את העיקר בטפל ואת הטפל בעיקר.

מברכו בברכת שבת שלום. ויצליח ה' דרכו ותורתו. אליהו שלזינגר.

סימן סה

עוד בענין הנ"ל ובענין שמיעת כלי שיר בכל ימות השנה

והנה את המאמר העיקרי שלחתי לעיונו של מורינו הגאון הגדול רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א הגאב"ד דזכרון מאיר ב"ב ובעל שו"ת שבט הלוי, וזה אשר השיבני:

ב"ה יום כ"ח אייר תשס"א לפ"ק

כבוד ידידינו המכובד הרב הגאון שלם בתורה ויר"ש כש"ת מוה"ר אליהו שלזינגר שליט"א רב שכ' מקור חיים וגילה ירושלים ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת באהבה — יקרתו קבלתי וכב' שלח לי מש"כ בענין שמיעת כלי זמר בימי הספירה וגם בשאר ימות השנה. והיות איני מרגיש כ"כ טוב — אבוא בקוצר דברים כי בכל הכבוד למע"כ אין הדברים מתקבלים להתיר לשמוע זמר ע"י קלטת ברדיו וכיו"ב, וההיפך מבואר בלשון הרמב"ם פ"ה מהל' תענית הי"ד דמלבד שירה בפה הכל נכנס בגדר כלי זמר, כאשר בארתי בשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' נז ובח"ו סי' סט, והריני שולח לו אותו תשובה, ומיניה אזועה וצד האיסור וצד ההיתר הלא מבואר או"ח סי' תקס — וכבר כתבתי שם בסוף תשובה אודות הפירצה בדורינו — ואם יש עכ"פ איזה לימוד זכות.

ואודות מנהג ימי הספירה אוכל רק להעיד מה שראיתי ושמעתי גם מגאוני עולם שהמדקדקים בהנהגה בכל המדינות היו מנזרים עצמם מזה, ואין זה מתפקידינו להקל ראש בזה וכיו"ב. ומי שמביא ראיה ממה שמקילים היום לצערינו בזה ולעשותו גזירה שאין הציבור יכולים לעמוד בו, והיינו הגזירה כללית של כלי זמר, הרי זה שוגג בדמיונו, כי הגזירה הזאת של כלי זמר בחז"ל כבר נגזרה וכתובה בעט ברזל ועופרת ואין לעוקרה ח"ו, אם לא באיזה לימוד זכות אז מוטב שיהיו שוגגים וכו' עכ"פ ובודאי ישראל קדושים אין רוצים להרים ראש נגד חז"ל והראשונים.

הריני דוש"ת בלונ"ח ובאהבה — מצפה לרחמי ה' שמואל הלוי ואזנר.

ואעתיק כאן את תשובת מורינו שליט"א שהדפיסה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' סט, ואשר שלחה לי, ושם יראה כל רואה שבעצם יש לאסור לגמרי את שמיעת כלי הזמר גם בכל ימות השנה, ועל זה טען מורינו שליט"א דהאיך יש להביא מזה ראיה שמותר, אם זה עצמו אסור.

וזו תשובתו שם משנת תשד"מ.

אשר שאל כב' אותי בענין גדרי איסור שמיעת כלי זמר, הנה ז"ל רבינו הרמב"ם פ"ה מהלכות תענית הי"ד — וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר, וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן, ואסור לשומען מפני החורבן, ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכו'. וכבר כתבתי בשו"ת שבט הלוי יו"ד (קמא) סי' נז דמסיפא דלשון רבינו שלא התיר רק שירה בפה שלא על היין,

א"כ מה זה שכ' עוד ברישא וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר. אלא דהרמב"ם סגר עלינו את השער ואסר כל משמיעי קול שבעולם, אפילו אינו כלי מיוחד לכך, ומסברא הנ"ל דאפילו שמיעת פאטאפאן היינו בכלי שיר יע"ש לדינא.

ויש לעמוד על מה שכ' הרמב"ם וכל משמיעי קול אסור לשמוח בהן, וא"כ מה זה שמוסיף עוד ואסור לשומעין מפני החורבן. ויראה מזה דיש איסור על הכלי ואיסור על השמיעה, ויהיה נפק"מ בענין הרדיו דגם מי שטועה ומתיר לעצמו להחזיקו בביתו עבור עניני מסחר וחדשות מכ"מ חלק השירה בודאי אסור לשמוע.

וראיתי בספר שערים המצויינים בהלכה המסונף לס' קצשו"ע סי' רכו — ד' שכתב, דהרדיו ששומעין חדשות ודברי מסחר, ובין דבר לדבר משמיע גם שירים על כלי שיר ואי אפשר לצמצם, י"ל דאזלינן בתר רוב תשמישו, והעיקר והרוב נעשה למסחר וכו' ודומה למש"כ השו"ע או"ח סי' תנא ס"ו דאזלינן בתר רוב תשמישו וכו' ע"כ.

ודברים תמוהים כתב, דאין הכלי קובע אלא השמיעה קובעת דאסור לשמוע כמש"כ הרמב"ם ומה לי אם הכלי אין רובו לכך, ומה דאי אפשר לצמצם זה יתכן דאז אינו מכוון לאיסור הנ"ל, ומה דהביא מאו"ח סי' תנא מהכשר כלים דאזלינן בתר רוב תשמישו, על ראייה זו לא צריך להשיב כלל.

והנה להלכה כתב הרמ"א או"ח סימן תקס ס"ג די"א דוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה ע"כ. ודבר פשוט דהא דידן שנתרבו כ"כ הכלי שיר הלב יודע שזה נקרא רגיל בהם כידוע ממנהג המחזיקים כלים אלה, ומכ"ש הפותחים הרדיו בבוקר בעת קימה בתכנית זמר הבוקר וכיו"ב בערב ובעת הסעודה דאיסור גמור הוא ע"פ הלכה.

ולמעשה לבושתינו ולצערינו כמעט נשכח הלכה פסוקה הזאת, ואין לנו לימוד זכות גמור, ומיהו עכ"פ אלו השומעים הכלי שיר שמשמיעים זמר קודש וזמר מצוה לעורר הלבבות, ומכ"ש בעת סעודת חתונה מותר, במקום שאין איסור מיוחד לכך כמו בירושלים עיה"ק כידוע, או למי ששומע לפקח עצבונו שי"ל שבגדר מצוה הוא, כאשר כבר כתב הגאון מהרש"ג ח"ב סי' קנה — ופשיטא דאין זה נותן היתר ללמוד כלי שיר ולהחזיק סתם ע"מ לשורר סתם, וגורם חמור מזה שהולכת ללמוד במקומות אסורים, ובאים שם לידי איסור תערובת אנשים ונשים, וגם צריכים לשורר בפה ולהכשיל בקול באשה ערוה.

ועיין בספר יוסף אומץ מאחד מגאוני אשכנז שמלפני מאות שנה בהל' ט' באב שהרעים על הבעלי הבתים של פראנקפורט, על שהם לומדים בנותיהם כלי שיר נגד ההלכה המפורשת.

והנה אין בידנו לבער בבת אחת הפירצה הזאת, ואשרי אדם שומע לי לא לפרוץ בזה, ועכ"פ חלילה להחזיק בבית הכלי שיר שקוראים כהיום אוראגאן שכולל כמה כלי שיר, ורבותינו ואבותינו הקפידו מאד על זה, ומי יתן שדורינו יבין שכל החיים שלנו וכל הנהגת הבית בית חרדי ויראי ה' צריך שיהיה משוער ע"פ הלכה ושו"ע

ובכלל זה ענין הנ"ל. ובזכות זה נזכה לראות בשמחת גאולתינו ופדות נפשינו. עד כאן דברי השבט הלוי.

בס"ד, א' בסיון תשס"א

כבוד מוריני ורבינו, שר התורה ופאר הדור
הגאון הגדול מוה"ר רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א
הגאב"ד דזכרון מאיר בעל שו"ת שבט הלוי.

אחדשה"ט ושכת"ר באה"ר, קבלתי את מכתבו היקר מאד באהבה ובשמחה, ובטלה דעתי מפני דעתו הגדולה. ואך למותר הוא לציין מה שאף אני כתבתי במאמרי ששלחתי למעכת"ר דאינני יודע על מה סומכין עד שהדבר נעשה ממש כ"הותרה לו" בענין שמיעת כלי זמר וכלי שיר בכל ימות השנה.

ברם, רציתי לומר לכבוד מוריני ורבינו שליט"א דכל החסידויות הגדולות והקטנות מוציאים כיום קלטות עם שיריהם בליווי תזמורת כלי שיר (ה"ה גור, ויז'ניץ, בעלזא, נדבורנה, קאליב, פרמישלאן, באבוב, סאטמר ועוד) ואין פוצה פה ומצפצף, ובודאי יש להניח שאין עושים דברים בניגוד לדת תורה"ק (ואולי סומכין על דברי הרמ"א שאסר בכלי זמר רק במשתה עם יין, ולא באופן אחר יעו"ש).

ועל כרחק שסמכו על זה שכל השירים הם זמירות שירות ותשבחות להלל ולהודות להשי"ת בבחינת "אילו פיננו מלא שירה כים וגו'" ואלה מרוממים את הנפש והנשמה ומקרבים ליכות ישראל לאבינו שבשמים. ואכן, אלה שמשמיעים ובודים מליכם שירים הדומים לשירי הגויים, ואפילו מבקשים להידמות להם והכל באיצטלא של "קדושה וטהרה", בודאי עוון חמור בידיהם שמכשילים את הרבים, ועוד.

ואם כן, אם מצאו לעצמם היתר בדבר שהוא מפורש לאיסור בגמרא ובראשונים, סברתי לענ"ד דאפשר להתיר גם בימי הספירה שהוא מנהג וגם לא נתפרש בשום אחד מן הפוסקים לאסור כלי שיר, והמג"א כתב רק "ריקודין ומחולות" ושמעתי מפי גדולים שהכוונה רק לריקודים ממש ולא לכלי שיר.

גם יכולני לומר שידוע לי באופן אישי ממה שרבים מציבור יראי ה' פונים אלי אחרי שסובלים מִפְּחָדִים וְחִרְדוֹת נוראיים ואפילו דכאון ל"ע גם בגלל צרות הכלל מה ששורר כאן בארצה"ק, ה' ירחם, וגם בגלל צרות הפרט. והדבר אמור בפרט אצל נשים. וכולם מעידים בפני שע"י ששומעים זמירות שירות ותשבחות זה מרומם את נפשם והוא אצלם בבחינת "רפואת הנפש" ממש, וזה הלא גם מעכת"ר שליט"א התיר בתשובתו הרמה ששלח לי בעניי. והלא כן כתבו להתיר מטעם זה בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קכה, שו"ת חלקת יואב ח"א סי' סב, שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קו, שו"ת להורות נתן ח"ד סי' מו. ולימדו זכות ע"ז עקב חולשת הדורות והעצבים הרופפים, ושמיעת הניגונים מחזק את הנפש ובפרט לאנשים שטבעם נוטה לעצבות ומרה שחורה, שהרי היא להם בגדר רפואה ממש. ואיסור חז"ל הוא רק כשהכוונה היא לשם תענוג

גרידא ולא לשם רפואה. וממילא מי שלא זקוק לזה משום רפואה, צריך באמת לדקדק ולא לשמוע כלי שיר.

גם מה שכתב בתשובתו הרמה לאסור לימוד הנגינה לבנות בכלי שיר, והלא הדבר בודאי ידוע למורינו ורבינו שליט"א כי בכל הסמינרים של בית יעקב מלמדים מוסיקה וגם נגינה בכלי שיר. ואמרו לי שכן הורו להם גדולי ישראל להיתר. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סי' לג, תשובות והנהגות ח"א סי' שלג, ויעויין עוד בביאור"ל ריש סי' תקנא ד"ה ממעטים.

וימחל לי מורינו ורבינו שליט"א לכתוב לי בקצירת האומר חו"ד הגדולה שיהא לנגד עינינו, אם מסכים עם הטעמים הנ"ל להתיר כיום לשמוע שירי קודש עם ליווי של כלי זמר. וכן לשמוע שירי קודש המעוררים את הלב ושאינם משמחים ואינם מביאים לידי שמחה רק לריגוש והתרוממות הנפש — בימי הספירה. וכן לענין לימוד הבנות נגינה שבדרך כלל עושות כן לשם פרנסה וכו', וכן לשמוע חזנות מפי חזנים שמסתייעים גם בכלי שיר וכלי נגינה. דעתו בזה חשובה לנו עד למאד, למען יעמדו ימים רבים, ובפרט אחרי מה שכתבתי פה למעכת"ר שליט"א. וימחל לי על הטירחה שאני מטריחו, אבל רק לידע כדת מה לעשות חפצתי, ולעבוד את השי"ת כראוי אבקש כל הימים, ולכוין לאמיתה של תורה. ומורינו ורבינו שליט"א ינחנו את הדרך אשר נלך בה.

ברכת רפואה שלימה, השי"ת יחזקהו ויאמצהו בבריאות איתנה ולאריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים, ולהמשיך להורות דרכינו דרך התורה"ק עד ביאת גוא"צ.

אליהו שלזינגר